

SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY, INC.
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА В ЗДА
302-304 WEST 13TH STREET, NEW YORK 14, N.Y.

PAPERS ДОПОВІДІ

Ч. 22
No.

Д-р Олександр Соколишин

У 390-РІЧЧЯ ПОЯВИ АПОСТОЛА І БУКВАРЯ
ІВАНА ФЕДОРОВИЧА У ЛЬВОВІ

Dr. Aleksander Sokolyshyn

**THE APPEARANCE OF THE APOSTOL AND THE PRIMER
390 YEARS AGO IN LVIV, WESTERN UKRAINE**

The first printed Cyrillic books on Ukrainian territory in Lviv 1674,
by Ivan Fedorovych

Shevchenko Scientific Society

New York, N. Y.

1964

Редактор

проф. д-р Василь Стецюк

diasporiana.org.ua

This paper may be reproduced,
provided the source is cited.

**
*

Ціна \$0.70

У 390-РІЧЧЯ ПОЯВИ АПОСТОЛА І БУКВАРЯ ІВАНА ФЕДОРОВИЧА У ЛЬВОВІ

Д-р Олександр Соколюшин

Цілий культурний світ уважає друкарство за основу розвитку культури й цивілізації. Друкарство появилось в Європі десь коло 1450 р., згл. 1454 р., коли Гутенберг видрукував Латинську Біблію в Майнці в Німеччині. З Німеччини воно поширилось по всій Європі і в слов'янських землях.

Серед слов'ян друкарство вперше появилось в Чехії, де в місті Пільзені 1468 р. вийшла перша друкована книжка. Другою слов'янською країною, де появилось друкарство, була Польща, де в роках 1473-1477 Каспер Штраубе видрукував чотири книжки. Всі слов'янські друки були латинською мовою.

Перший друк слов'янською мовою появился в 1483 р. у Венеції, був це — Римський Службеник, надрукований глаголицею для хорватів.

В той час у слов'ян в церковних Богослуженнях вживали до писання двох азбук глаголиці та кирилиці. З часом кирилиця виперла з ужитку глаголицю, і вона залишилася панівною надовго серед південних і східних слов'ян.

Перші кирилівські друки появились в Кракові 1491 р. Були це п'ять друків, випущених церковнослов'янською мовою кириличними черенками. Друкував Швайпольд Фіоль.

На початку XVI-го століття друкарство серед слов'ян поширилося, і в Празі 1517 р. Францішек Скорина надрукував церковно слов'янською мовою відомий „Псалтир” та „Руську Біблію”, що поширювалося по всіх українських землях. Скорина між 1517-1519 рр. видрукував 22 окремі

випуски Біблії, що свідчить про велике запотребування на ту книгу в той час. Скорина покинув Прагу і переїхав до Вільна, де 1525 р. заснував друкарню та видрукував „Апостола”.

Треба згадати й московське книгодрукування, що має свій початок в 1564 р., коли Іван Федорович та Петро Мстиславець видрукували в Москві „Апостол”. За це прогнали їх з Москви, а друкарню спалила юрба, підбурена переписувачами церковних книг.

Як засновано друкарню в Москві, — є різні думки. Тогочасний свідок постанов та розвитку московського друкарства Джайлс Флетчер¹ пише 1591 р. таке: „Кілька років тому, прийшла друкарня та черенки з Польщі, до Москви, де заложено друкарню”. Відомо нам, що 1569 р. прийшло до Люблинської унії, якою з'єднано Литовське князівство з Польщею, тому та територія Литовського князівства, в яку входили українські землі Волині й Галичини та Білоруси, зачали називати Польщею. Отже кирилична друкарня в Москві прийшла з українських земель, це свідчення не українця, а об'єктивного свідка тих подій. Про друкарню в Москві пише і німець Конрад Геблер,² що ще за часів Івана Грозного (1530-1584) Вартоломей Готан удався до Москви з метою заложити там друкарню, але під час подорожі москвичі пограбува-

¹ Giles Fletcher: Of the Russe Common Wealth. London, 1591; fol. 85 v.

² Konrad Haebler: Die Erfindung der Druckkunst und ihre erste Ausbreitung in den Laendern Europas. Mainz, Verlag der Gutenberg-Gesellschaft, 1930, Seite 21.

ли його й убили. На запрошення царя данський король Христіян III-ій вислав в Москву для заложення друкарні Ганса Месенгайма ще 1552 р. Тоді коло друкарського діла трудився і московський митрополит Макарій, але безуспішно.

Московська наука висуває твердження, що коло 1555 р. існувала в Москві анонімна друкарня, але це перші датовані друки в Москві появилися аж завдяки заходам Івана Федоровича, званого з московська Федоров, та Петра Мстиславця. Вони видрукували 1564 р., в Москві „Апостол” кирилицею, їх за це вигнали, грозячи спаленням як еретиків, бо москалі друкарство уважали за „нечисту силу”. Вони спалили друкарню й надруковані нею книги.

Обидва вони втекли до Литовського князівства, де була свобода віри й більшій можливості для їх друкарської праці. В литовській державі тоді панівною мовою була давня українська мова, і тому для них відкривалось нове поле до попису.

Вони там знайшли протектора в особі гетьмана Григорія Ходкевича, який запропонував їм заложити друкарню в Заблудові. Там вони в роках 1568—1569 видрукували „Учительну Евангелію” та „Псалтир” — кирилицею. 1569 р. Петро Мстиславець переїхав до Вільна, де заложив друкарню, а Іван Федорович, після смерті свого протектора Ходкевича, переїхав 1572 р. у Львів, що був у той час поважним осередком української культури. У Львові Ів. Федорович бажав продовжувати те „Боже діло” — друкарство і удався за допомогою до наших вельмож. В них не знайшов зрозуміння, і допомогли йому львівські українські міщани, як Семен Сідляр, який позицію йому 700 зол. Заложивши друкарню у Львові, Іван Федорович при допомозі свого сина, теж Івана, розпочав 25 лютого 1573 р. друкування „Апостола”, якого закінчив аж в лютому 1574 р.³

І так появилася перший друк кирилицею церковно-слов'янською мовою на українських землях, якого Ювілей 390-річчя відзначаємо тепер. Рік 1574 є великою видатною датою в

історії розвитку української культури, тому слід його гідно відзначити всім українцям, тим більше, що Москва лагодиться до шумних відзначень 400-річчя появи московського друку.

Слід зазначити, що найновіші дослідження вказують нам, що ще 1562 р., значить перед появою московського друку Федоровича, появилася була „Тяпинська Евангелія”, що вказувало б на те, такі, що друкарство постало на Україні скоріше як в Москві. Слід зазначити, що Іван Федорович видрукував у Львові в тім же самім 1574 р. „Буквар”, віднайдений аж 1953 року Гарвардською університетською Бібліотекою ЗДА.

Діяльністю Івана Федоровича почали цікавитися аж на початку XIX століття. В 250-річчя його смерті в 1883 р. занотовано згадки Ст. Пташинського, в 1893 р. І. І. Малишевського, 1903 р. знова Ст. Пташицького та 1907 р. Мих. Грушевського в 6-му томі його монументальної Історії України-Руси⁴ та Михайла Возняка в „Історії української літератури” з 1921 р.⁵ Академік Михайло Возняк, помістив у львівським „Громадським Віснику” ч. 8—9 за 12—13 січня 1923 р. статтю: „Батько українського друкарства”, та під тою самою назвою згадку в львівським Календарі „Прогресу” за 1924 р., стор. 90—94. Проф. Ів. Огієнко написав гарну розвідку про „Друкарську трійцю: Фіоль-Скорина-Федорович” в українським журналі „Літопис”, що виходив у Берліні за 1924 р. ч. 14—15. Він теж помістив обширну бібліографію про Федоровича в „Старій Україні”, за 1924 р. ч. II—V, стор. 62—74.

Більша увага до Івана Федоровича, основника друкарства в Україні була аж за нагоди 350-ліття появи друкарства на Україні. Тут слід зано-

³ Борис Романовський: Друкар Іван Федорович, життя його та діяльність. Київ, Український Науковий Інститут Книгознавства, 1925.

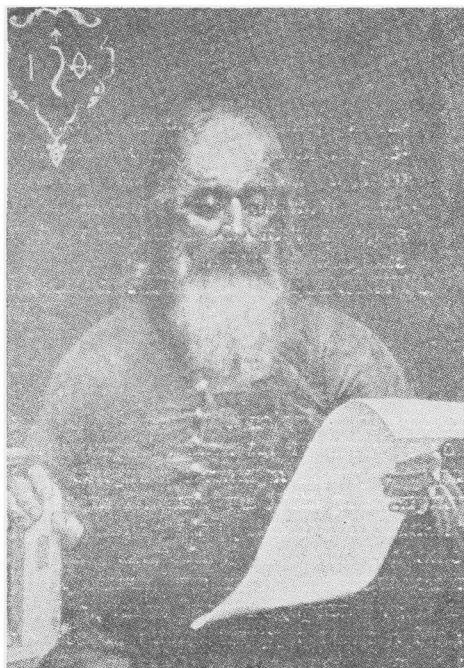
⁴ Михайло Грушевський: Історія України-Руси, Київ 1907, том VI, стор. 439.

⁵ Михайло Возняк: Історія української літератури, Львів, Просвіта, 1921, стор. 54-55, на стор. 56 заповдав репродукцію Львівського Апостола з 1574 р. та Федоровича надгробну плиту, з монастиря Василіян у Львові.

тувати розвідки наших науковців в „Старій Україні”, видаваній НТШ у Львові за редакцією Івана Кривецького в 1924, зокрема число 2—5 присвячені цій великій події в історії української культури. Тоді випущено навіть окрему медалью з плоскорізьбою Івана Федоровича та відбуто ряд імпрез. Глярій Свенціцький видав 1924 р. в Жовкві свій твір: „Початки книгопечатання на українських землях” з гарними і цінними репродукціями наших перводруків. „Літературно Науковий Вісник”, видаваний у Львові, помістив в тім році статтю Гр. Галабурди⁶ та Волод. Січинського⁷.

Сергій Маслов надрукував у Києві розвідку про „Друкарство на Україні в XVI-XVIII ст.”⁸ та проф. Ів. Огієнко видав в 1924 р. у Варшаві гарну книжку про „Свято української культури”⁹ та 1925 р. „Історію українського друкарства”¹⁰ де багато місця присвячено тій події на українських землях. В 1925 р. Український Науковий Інститут Книгознавства в Києві видав розвідку Сергія Маслова „Етюди з історії стародруків” та німецькою мовою про „Українське друкарство XVI-XVIII ст.”¹¹ в 1926 р. Український Науковий Інститут Книгознавства у Києві теж в 1926 р. видав розвідки Миколи Макаренка „Орнаментация української книжки XVI-XVIII ст.” Про всі ті видання й їх авторів сучасна советська публіцистика не згадує нині, всі матеріали того інституту Москва знищила разом з їх авторами в 30-их роках під час кровожадної чистки всього українського. Нам у вільнім світі слід про ті наші цінні розвідки пам’ятати, бо вони вказують на нашу багату культуру, якою Москві годі похвалитися.

Після другої світової війни наші науковці присвятили належну увагу Іванові Федоровичеві. Відомий наш дослідник історії українського друкарства проф. Іван Огієнко вмістив в 1953 р. в другому Науковому Збірнику УВАН в Нью Йорку обширну розвідку з багатьома репродукціями під назвою „Перводрукований Львівський „Апостол” 1574 р.”¹² Дослідник історії українського граверства, п о к і й н и й проф. Володимир Січинський там

Друкар Іван Федорович

же помістив свою розвідку: „Початки українського граверства і друкарства” з репродукцією та бібліографією. Обі розвідки мають англійське резюме, що роблять їх доступними й для чужинецького наукового світу.

⁶ Гр. Галабурда: Іван Федорович, життя і діяльність. Львів. Літературно Науковий Вісник, травень 1924 р., стор. 46-48.

⁷ Володимир Січинський: Граверство українських перводруків. Львів, ЛНВ — травень 1924, стор. 150-158.

⁸ Сергій Маслов: Друкарство на Україні в XVI-XVII ст.”, Київ, Вісничок 1924, ч. 1-3, стор. 32-35.

⁹ Проф. Іван Огієнко: Свято української культури, нарис з історії початків українського друкарства. Варшава, Видавн. Наш Світ, 1924. 34 ст., з репродукцією сторінки з Львівського Апостола з 1574 р.

¹⁰ Проф. Іван Огієнко: Історія українського друкарства, том 1-ий. Львів, Збірник Філологічної Секції НТШ, 1925, том XIX-XXI, стор. 35-49, розділ VII: Іван Федорович, фундатор постійного друкарства на українській землі. Бібліографія Федоровича, стор. 35-57. Біографію Івана Федоровича подав проф. Іван Огієнко в часописі „Стара Україна”, Львів, НТШ, 1924, ч. 2-5, стор. 21-34: Фундатор постійного друкарства на Україні, життя і діяльність.

В поневоленій Україні вряди годи появляються згадки про основника постійної друкарської штуки на українських землях Івана Федоровича. В 1961 р. в Києві появилася праця М. І. Марченка: „Історія української культури, 284 стор. з обширною бібліографією, переважно московських джерел „старшого брата”, де на стор. 121—128 подає про „початок книгодрукування на Україні”. Цікавим є факт, що ще в 1925 р. в Києві В. Романовський називав його Федорович, а під сучасну пору українські советські дослідники змушені називати його „Федоров”. Наш друкар сам себе підписував в кінцівках своїх друків Іван Федорович, а не Федорів. На окрему увагу заслуговує праця д-ра Л. Винара, видана англійською мовою 1962 р. „Історія раннього українського друкарства 1491-1600”, з численними ілюстраціями — репродукціями наших першодруків, в тім і Львівського „Апостола” та Букваря Івана Федоровича з багатою бібліографією.¹³ Гарну розвідку рівнож помістив директор канцелярії НТШ-а в Нью Йорку інж. Роман Кобринський про „Українські стародруки та їх мистецтво”, згадуючи оба Львівські друки Івана Федоровича з 1574 р. „Апостол” й недавно віднайдений Буквар.¹⁴

Про Івана Федоровича згадують польські дослідники історії друкарства. З найновіших польських джерел слід згадати обширну монографію Алодії Кавецької Гричовної, виданої у Вроцлаві 1960 р. 258 стор., в якій стрічаємо згадки про Івана Федорова, а не Федоровича.¹⁵ В монографії уживається анахронічної назви Мало-польська та „Земє руске”, і то тепер коли Польща є сателітом Москви. Та праця є цінна тим, що подає виказ всіх друкарень в Україні та мапу України, з розміщенням друкарень, називаючи Україну „Земямі рускемі короннемі”.

На дальшу увагу заслуговує праця Гелени Швейковської: Книжка друкована XV-XVII ст., історичний нарис, виданий у Вроцлаві 1962 р. 251 стор. Там в 8-му розділі стрічаємо згадки про нашого друкаря Івана Федоровича, та його Львівський „Апостол” з 1574 р.¹⁶ Однак не згадує про

„Буквар” Федоровича, видрукований у Львові теж 1574 р.

Ще за царських часів маємо ряд російських праць, але вони вже перестарілі, і мають бібліографічне значення. Новітня московська наука має ряд цінних публікацій, серед яких слід навести працю А. А. Сидорова: Древнерусская книжная гравюра, видана в Москві Академією Наук ССРСР в 1951 р., 392 стор., з численними репродукціями, по р і в н я льними таблицями та бібліографією. На стор. 60—115 обговорює гравюри та друкарську техніку Івана Федоровича, подаючи репродукції його видань. Окрему монографію про Івана Федоровича видав 1952 р. в Москві П. Березов „Первопечатник Иван Федоров”, 230 стор., з репродукціями та бібліографією. Ціла книжка написана в такому дусі, що то „старший брат” дав Україні друкарство.

Львів не потребував взоруватися на Москві, бо українці мали свою

¹¹ S. J. Masslow: Ukrainische Druckkunst des 16. bis 18. Jahrhunderts, mit Tafeln 2 bis 6. Guttenberg Jahrbuch 1926. Herg. von A. Ruppen. Mainz, Verlag des Guttenberg-Gesellschaft, 1926; 65-76. Таблиця ч. 2 містить репродукцію Львівського Апостола видрукованого Іваном Федоровим 1574 року у Львові, впроваджуючи його в світову літературу.

¹² Митрополит Іларіон: Перводрукований Львівський Апостол 1574 р. Нью Йорк, Українська Вільна Академія Наук в ЗДА, 1953. Науковий Збірник II, стор. 19-45. В. Січинський, стор. 46-57.

¹³ Lubomyr R. Wynar. History of early Ukrainian printing, 1491-1600. Denver, University of Denver, 1962. Graduated School of Librarianship, vol. 1, no. 2; Spring Quarter. J.: 60 & 63 or 53-73.

¹⁴ Роман Кобринський: Українські стародруки та їх мистецтво. Мюнхен, „Сучасність”, література, мистецтво, суспільне життя, 1962, Рік 2. ч. 10 (22), стор. 86 та 92., як також репродукція друкарського знака Івана Федоровича з його Львівського Апостола з 1574 р.

¹⁵ Alodia Kawecka-Gryczowna (et al.) Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku, zeszyt 6: Małopolska — Ziemia Ruskie. Wrocław-Kraków, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1960. Str. 82-98 та ilustracje, no. 12 Kartka tytułowa, Apostoł, Lwów, 1574 та no. 13 Elementarz, Lwów, 1574.

¹⁶ Helena Szwejkowska: Książka drukowana XV-XVIII w. Wrocław-Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1961: Str. 106 та 234.

друкарську традицію давнішу від тих, що прогнали Івана Федоровича, а його друкарню спалили. Наша наука слушно уважає Львів за місце заснування постійного українського друкарства на українських землях.

Е. И. Кацпржак 1955 р. в Москві видала книжку, де 16-ий розділ є присвячений Іванові Федоровичеві та його друкарській праці. В ній теж Львівський „Апостол” Федоровича — це перша книга видрукувана на території України.¹⁷ Під редакцією М. Н. Тихомирова та А. И. Назарова видано окрему збірну публікацію, присвячену 375-річчю смерті Івана Федорова, 1583—1958. Вона є цінна тим, що в ній є розвідка Т. Н. Протасьева: „Описание первопечатных русских книг”, де описує „Львівський Апостол” та „Буквар” Ів. Федоровича.¹⁸ Теж там М. В. Щепкина помістила розвідку про „Переводи предсловий и послесловий первопечатных книг”, де є подані репродукції та переклади з „Львівського Апостола”, Букваря та інших друків Івана Федоровича.

Спис львівських друків Івана Федоровича.

Московська, а за нею й українська советська наука все підкреслює, що рівно після десяти років від видрукування „Апостола” в Москві 1564 р. Іван Федорович видрукував у Львові знов „Апостол” в 1574 р. що мав би бути імітацією московського „Апостола”. Придивімся львівському „Апостолові” ближче, і тоді побачимо, чи слушні ті твердження. Ми маємо щастя мати один оригінальний примірник львівського „Апостола”, що є в Ньюйоркській Публічній Бібліотеці, в Слов’янському Відділі. Є там і оригінал московського „Апостола”, і не трудно порівняти їх.

Львівський Апостол з Ньюйоркської Публічної Бібліотеки не має заголовного листка, бо тоді був такий звичай. Перша сторінка є порожня. Львівський „Апостол” з 1574 р. обіймає 14 та 264 листків з ілюстраціями, численними заставками та дереворитами, кінцівкою чи колофоном, червоно чорної барви, формату 31 см. Черенки його нагадують нам зразу наші гарні рукописи Київської Укра-

їни - Руси з XI-XIV віку, як Остромирове Євангелія з 1056—1057 р. Збірники Святослава й т. п. В ній є гарний шрифт нашого клясичного уставу, стиль писання, що панував довші віки на Україні, коли замінив його півустав. На сторінці чисто й симетрично є розміщений друк в 25-ти рядках, з численними розмальованими ініціалами великих букв, якими розпочинається наука Апостолів червоною барвою. Також „зачала” є друківана червоною барвою для краси.

Львівський „Апостол” відрізняється від московського тим, що в ній є гравюра Євангелиста Луки інша, як в 1564 р. На звороті першого листка Федорович з вдячності помістив герб Ходкевичів на цілу сторінку. Гравюра Євангелиста Луки є на цілій сторінці другого листка б, перед Діаням. На останній сторінці є третя гравюра, це кінцівка Ів. Федоровича з гербами Львова і його та написом Іван Федорович, не Федоров, як фальшиво московська наука подає.

На окрему увагу заслуговують численні заставки, яких не має московський друк, та ініціал й кінцівки. Всі вони в розкішнім ренесансовім стилі. Мова львівського „Апостола” відмінна від московського видання, має інші наголоси та правопис. Мова є забарвлена численними староукраїнськими архаїзмами, панівними в українській мові того часу. Цей друк свідчить про високу друкарську техніку Федоровича, бо друк чистий і читкий, фарба виразна. Всюди стрічаємо надрядкові чи виносні букви в рівнянню рядків. На кінці „Апостола”, Федорович подав неначе свою автобіографію та історію друкарства українського Львова, що має особливе значення для дослідників історії української культури. Він там зазначає, що друк львівського „Апостола” тривав 354 днів, від 25 лютого 1473 до 15 лютого 1574 р

¹⁷ Е. И. Кацпржак: История письменности и книги. Москва, Искусство, 1955; Стор. 160-163.

¹⁸ У истоков Русского Книгопечатания, Москва, Изд. Акад. Наук СССР, 1959, стор. 187-189, 234-253.

Нам відомо нині про існування 15-ти примірників львівського „Апостола” Ів. Федоровича в світі. Докладний опис львівського „Апостола” за примірником, НТШ-а у Львові ч. 15350, дав нам у згаданій вже публікації УВАН за 1953 р. Митрополит Іларіон Огієнко. Цей український першодрук є цінний й тим, що в нім є історія львівського суспільства XVI ст. Були там українські вельможі, які мало цікавилися заснуванням друкарства у Львові. Допомогли йому львівські міщани, і за це честь їм і слава. Львівський „Апостол”, — це визначний пам’ятник української культури, особливої великої ваги та вартості, і тому слід було помістити його репродукцію в англomовнім виданні про Львів, що вийшло в Нью Йорку 1962 р. заходом НТШ. Його друкарську техніку наслідували довго інші українські друки, а зокрема його друкарські окраси продовжувалися ще два століття по смерті Федоровича, по всій Україні. В цім році припадає 390-річчя появи його „Апостола” й ця подія заслуговує на всенациональне відзначення ювілейними святкуваннями по всім світі.

Львівський „Буквар” Івана Федоровича з 1574 р.

Всі наші дослідники знали про існування лише одного друку Івана Федоровича, випущеного у Львові 1574 р., тобто його львівський „Апостол”. Але найновіші досліді виявили існування й другого друку Івана Федоровича, випущеного у Львові 1574 р., тобто його львівського „Букваря”.

Як прийшло до його відкриття? Ще в 1927 р. московський емігрант балетмайстер Парижу Сергій Дягілев, що жив в роках 1872—1929, побуваючи в Римі, закупив дивну церковно-слов’янську книжку в італійського продавця старих книг. Він сам був збирачем рідкісних друків і мав у своїй бібліотеці чимало рідкісних книг, між якими були й українські першодруки. В десятю річницю його смерті, балетмайстер Сергій Ліфар, видав його біографію, в Парижі по московськи, яку в 1940 р. перекладено на англійську мову й видано в Нью Йорку,¹⁹ де була поміщена згадка

про те знайдення львівського „Букваря” Федоровича з 1574 р. Це була сенсаційна відомість. Це був перший український „Буквар”, який мав кінцівку, з якої відчитано його ідентичність. Він був власністю московського вельможі, Г. С. Строганова, який вивіз його до Італії, де мав свій палац та гарну збірку мистецтва. Той „Буквар” належав українцям, бо в нім стрічавмо українські записки.

1953 р. Бібліотека Гарвардського університету в ЗДА набула його на власність. Таким чином один існуючий примірник Федоровичового „Букваря” в світі знаходиться в ЗДА. Оба друки Федоровича зі Львова мають ті самі черенки й папір та чистий гарний і симетричний відтиск. Обширний опис „Букваря” та його цілу відбитку помістив проф. Роман Якобзон в Бюлетені Гарвардської Бібліотеки.²⁰

Цей перший „Буквар” український і всього слов’янського світу, надрукований кирилицею, церковно слов’янською мовою, складається з двох частин. Перша частина обіймає азбуку та її навчання з граматичними приписами, що обіймає більш як половину друку. Друга частина досить інтересна, містить тексти для читання та вивчання на пам’ять, молитви, приказки та науки для батьків та дітей. Присвячена вона „боголюбивим учням християнським руського народу”. Він прохає прийняти „Буквар” з любов’ю та прохає молитися. На кінці є поміщений колофон, чи кінцівка, з двома гарними маленькими гравюрами гербів міста Львова і Федоровичевого друкарського значка, з датою видання.

Той „Буквар” перевидавали і в 1652 р. було вже 16 видань. Азбука має 45 знаків. Формат малої вісімки, щоб могли носити в кишені учні. „Буквар” скоро нищився, й тому так тяжко його роздобути, залишився

¹⁹ Lifar, Serge: Serge Diaghilev, his life, his work, his legend. An intimate biography. New York, G. P. Putnam’s, c 1940., p. 326 & 245, 379.

²⁰ Roman Jakobson: Ivan Fedorov’s Primer. In “Harvard Library Bulletin”, vol. IX, No. 1, Winter 1955, p. 5-39 with Primer’s reproduction and bibliography: p. 2-45. Also Appendix by W. J. Jackson, p. 40-42.

один примірник. В нім стрічасмо вісім частин мови, розподілених гарними заставками. Цілість „Букваря” обіймає 40 листків гарного друку.

Граматична частина носить назву Поортографія й розподіляється на 500 параграфів. Отже це доказує, що Федорович був теж видатним українським педагогом. Слова в „Букварі” мають часто українське забарвлення, в нім відчувається сильний вплив живої тогочасної української мови. Він має велике значення для дослідників українського мовознавства. Його „Буквар” наслідували на Україні ще два століття після його смерті.

„Буквар” став сильною опорою проти тиску польонізації українських земель та нагінки на українську православну церкву, бо уможливив навчання грамоти широким колом нашого суспільства. Він впроваджував у читання церковних книг.

Про знайдення „Букваря” Федоровича маємо мало згадок в нашій публіцистиці, коли не врахувати двох статей в „Свободі” ред. Б. Кравцева та д-ра Любомира Винара, поміщених ще 1959 р. В українській советській літературі теж маємо занадто скупі вістки про нього. Тут слід навести деякі публікації, що появились в 700-ліття заснування Львова, як „Нарис історії Львова”, за редакцією акад. Івана Крип'якевича, виданої у Львові 1956 р., де на стор. 94—95 є поміщена згадка про Федоровича й оба його львівські друки „Апостол” та „Буквар з 1574 р., відбитку кінцівки якого поміщено там.

Львівський Державний Університет ім. Івана Франка у Львові теж в 700-ліття заснування Львова видав 1956 р. „Історію Львова”, за ред. проф. Є. К. Лазаренка, де на стор. 32-ій стрічаємо таке ствердження відносно „Букваря” Федоровича: „це був перший друкований підручник з слов'янської мови”. За посередництвом того „Букваря” Федорович уможливив піднесення освіти на Україні й тут є друга його велика заслуга для української нації.

Поява „Букваря”, — це значна подія в розвитку української культури, і тому слід йому присвятити належну увагу. тим більше, що цього

ДНѢ БѢДѢТЪ БѢШН ЛЮ
БВН . ПРІНМѢТЕ СІА СЛЮ
БѢВІЮ . АА НОННІХЪ ПН
САІНХЪ БЛГОУГОДНІ СЪ
ВОЖДЕЛѢНІЕ ПОТРѢДІТН
СА ХОЩЕ . АЩЕ БЛГОВОЛН
БГЪ , БАШНМН СЪТІМН
МОЛІТВАМИ
АМІНЬ .

Видрукованома волковѣ,
роісѣ, ѿ, фод .

Остання сторінка букваря, надруковано-го Іваном Федоровичем у Львові 1574 р.

року маємо 390-річчя його появи. Федорович в кольофоні до „Букваря” висказав бажання служити й працювати для українського народу, для піднесення його культурного рівня. Він закликав український нарід „духа не угашати”. Цей просвітитель України навіть одружив свого сина, теж Івана, у Львові з українкою. В 1575 р. стрічаємо його вже в князя Константина Острозького, де 1576 р. приступив до організування нової друкарні. В 1580 р. він видрукував Новий Завіт та в 1581 р. славетну Острозьку Віблію. В тім році знов вернувся до Львова, де помер 6-го грудня 1581 р.

Про Івана Федоровича є вже багата література українською мовою, яку доповнюємо останніми розвідками. До них належить додати, крім вище згаданих, ще дві джерельні праці. Є це видрукувана 1952 р. російською

мовою монографії П. Березова: „Первопечатник Иван Федоров“, за редакцією академіка А. А. Сидорова, видавництво „Московський рабочий“, Москва, 229 сторін із ілюстраціями (хронологією його життя та друкарської діяльності) та бібліографією. Там він є згаданий як „первопечатник русской и украинской книги“ в такім дусі, що „старший брат“ дав Україні друкарство. Другою джерельною працею є: „Українські Письменники — біо - бібліографічний словник“, том перший. Давня українська література (XI-XVIII ст.ст.), уклад П. Є. Махновець, відповідальний редактор академік О. І. Білецький. Київ, Державне видавництво художньої літератури, 1960 р. 978 стор. На сторінках 587-590 є бібліографія про Івана Федоровича московських джерел та деякі українські джерела, як праці О. Огоновського, Ів. Франка, М. Возняка, І. Крип'якевича. Немає там згадки про проф. Івана Огієнка, теперішнього митрополита в Канаді

Іларіона, який присвятив Ів. Федоровичеві ряд цінних праць. Це свідчить про тенденційність української поневоленої науки, що строго додержується партійної лінії Москви, яка московщить все культурне життя України. Вся видавнича діяльність на Україні мусить строго додержуватися постанов 22-го з'їзду компартії з 1961 р., згідно з яким Москва намагається побудувати комуністичне суспільство на основі „общепонятної“ московської культури та мови. Про українського друкаря Івана Федоровича не можна в Україні окремо писати, його треба показувати, як такого, що дав друкарство з Москви Україні. Москва навіть поминає історичні факти, що друкарство було скоріше на Україні чим в Москві.

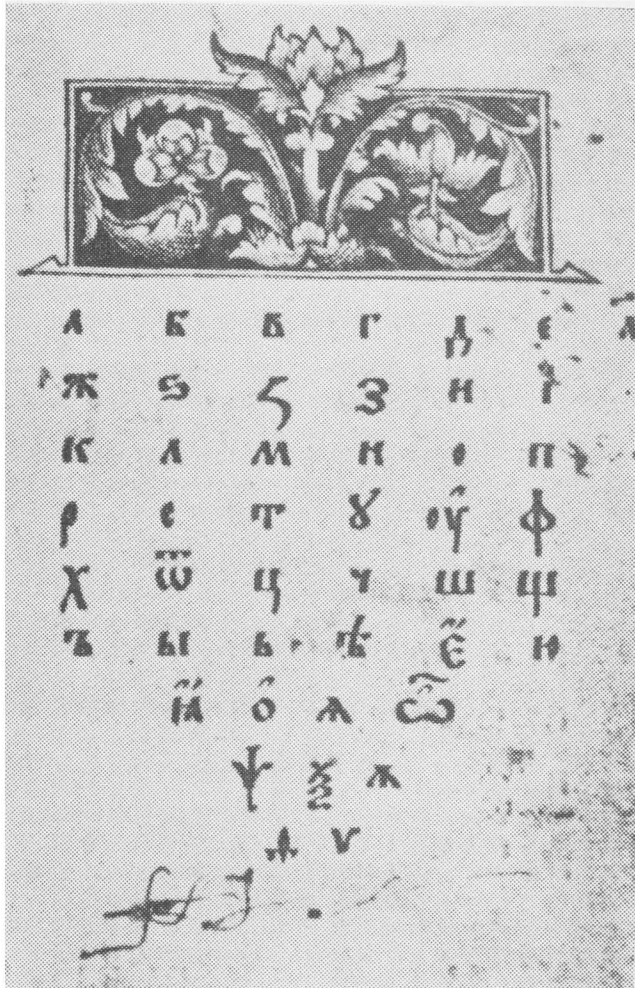
В цім році слід спопуляризувати справу видань Федоровича відповідними публікаціями українською і чужими мовами, бо вони заслуговують на те та вказують на багатство нашої культури.

Кінцівка Львівського „Апостола“ з 1574 року з гербами Львова та Івана Федоровича.

ISSUES OF "PAPERS" PUBLISHED:

1. **Bohachevsky Daniel, J. U. Dr.:** Problems of Ukrainian Learning Abroad. (In Ukrainian)
Lew Vasyl, Ph. D., Prof.: Folklore in the Almanac "Rusalka Dnistrova" (In Ukrainian). (1958)
2. **Ostapiak Mykola, Prof.:** Isolating the Virus of Asian Influenza from Samples of Gargling the Throat and Autopsy Material (In Ukrainian). (1958)
3. **Smal-Stocki Roman, Ph. D., Prof.:** The Impact of the "Sputnik" on the English Language of the U.S.A. (1958)
4. **Bohachevsky Daniel, J. U. Dr.:** The Ideological Fundamentals of "The November Awakening" (In Ukrainian). (1959)
5. **Jaszczun Vasyl, Ph. D.:** Religious and Moral-Ethical Tenets of Taras Shevchenko (In Ukrainian). (1959)
6. **Smal-Stocki Roman, Ph. D., Prof.:** J.S.C. De Radius, an Unknown Forerunner of Comparative Slavic Literature. (1959)
7. **Nazarko Ireneus, OSBM, Ph. D.:** Metropolitan Julian Sas-Kuilovsky (1826—1900). (1959)
8. **Smal-Stocki Roman, Ph. D., Prof.:** Shevchenko and the Jews. (1959)
9. **Mackiw Theodore, Ph. D., Prof.:** Mazepa (1632-1709) in Contemporary German Sources. (1959)
10. **Vytanovych Illja, Ph. D., Prof.:** Social and Economic Tendencies in State Policies of Ivan Mazepa (In Ukrainian). (1959)
11. **Luciw Luke, Ph. D.:** Academician Prof. Stephen Smal-Stockyj (In Ukrainian)
Wozniak Michael, Acad., Prof.: Stephen Smal-Stockyj and Franko (In Ukrainian). 1959)
12. **Manning Clarence A., Ph. D., Prof.:** The Role of Mazepa in Eastern Europe. (1960)
13. **Kamenetsky Ihor, Ph.D.:** Origins of the New British Imperialism. (1960)
14. **Krawciw Bohdan:** Fedkovych in the Latest Literary Publications (In Ukrainian). (1961)
15. **Pavlovych Petro:** The Shevchenko Heritage and M. Kotsiubynsky (In Ukrainian). 1961)
16. **Smal-Stocki Roman, Ph. D., Prof.:** Discrimination and Bias in Two UNESCO Publications (In Ukrainian). (1961)
17. **Pap Michael S., Ph. D., Prof.:** Ukraine's Struggle for Sovereignty, 1917-1918. (1961)
18. **Smal-Stocki Roman, Ph. D., Prof.:** The Hetman Mazepa Traditions of the Ukrainian National Government of 1917-23. (In Ukrainian). (1961)
19. **Lysiak Roman, M.D.:** Role of Non-Tyroxive Protein-Bound Iodine in Idiopathic Erythema Multiforme. (1961)
20. **Kovaliuk Jeanette-Yaroslava, B.A.:** Shevchenko and Pan-Slavic Ideas. (1962)
21. **Holiat Roman S., Dr.:** Short History of the Ukrainian Free University (1964)

*Перша сторінка Львівського Букваря
Івана Федоровича з 1574 року.*